

GEA, FLORA ET FAUNA

Notes breus (fauna)

Macromia splendens* i *Gomphus graslinii*, dues noves espècies d'odonats per a Catalunya**Macromia splendens* and *Gomphus graslinii*, two new species of odonata for Catalonia**

Rebut: 04.12.07

Acceptat: 01.04.08

El dia 15 de juny de 2007 i en el decurs d'una prospecció faunística a la zona del Parc Natural dels Ports de Tortosa-Beseit, els autors d'aquesta nota van capturar i identificar, al riu Algars, dins del terme d'Arnes, un exemplar femella de *Macromia splendens*. Aquesta citació és la primera del gènere per a l'odonatofauna catalana.

En sortides posteriors i encara en el mes de juny, es va observar la presència a la mateixa localitat de tres exemplars mascles de *Macromia splendens* i d'un altre individu al riu Canaletes, dins del terme d'Horta de Sant Joan. També al riu Algars i en una altra localitat propera, al riuet de les Valls, un barranc afluent del mateix riu Algars, es van localitzar tres exemplars mascles adults d'una altra espècie no citada fins al moment en el territori català: *Gomphus graslinii*. Amb l'objectiu de confirmar la presència d'aquestes espècies i buscar exúvies de larves per tal de ratificar la seva reproducció en aquestes zones, es va realitzar un mostreig, amb la col·laboració dels membres del grup Oxygastra (Grup d'Estudi dels Odonats de Catalunya), en totes les locali-

tats on s'havia observat la presència d'exemplars adults. Es van trobar nombroses exúvies de *Gomphus graslinii* i un total de vuit exúvies pertanyents a *Macromia splendens*.

Aquestes troballes confirmen la presència i la reproducció de *Macromia splendens* i *Gomphus graslinii* a Catalunya i caracteritzen dos nuclis poblacionals coneguts fins al moment: l'un al riu Algars i l'altre al riu Canaletes. Aquestes citacions eleven el nombre d'espècies d'odonats citades a Catalunya a 69 (si es té en compte la nova citació d'*Orthetrum chrysostigma*, Luque & Serra, en prep.). Aquestes espècies es caracteritzen per la seva raresa, una limitada àrea de distribució i un elevat grau de protecció legal, ja que totes dues es troben incloses dins de l'annex II del Conveni de Berna com a espècies «estrictament protegides»; també figuren a la Directiva 92/43 (21/05/92) de la Unió Europea, Directiva Hàbitat, incloses a l'annex II com a «espècies d'interès comunitari per a la preservació de les quals s'han de designar zones especials de conservació» i a l'annex IV com a «espècies animals d'interès comunitari que requereixen una protecció estricta». En l'àmbit estatal, totes dues estan incloses al *Libro rojo de los invertebrados españoles*, on *Macromia splendens* està considerada, segons els criteris de la UICN, «en perill crític», i *Gomphus graslinii*, «en perill» (Ocharan *et al.*, 2006a, 2006b).

***Macromia splendens* (Pictet 1843)**

Aquesta espècie es considera una relíquia del Terciari. Habitualment es troba en zones amb un clima temperat, en rius amb poc cor-

FIGURA 1. Exemplar femella de *Macromia splendens* capturat al toll del Vidre.

rent i vegetació abundant, en molts casos en llocs poc accessibles (Cordero, 2000). Viu en zones d'altituds baixes, de menys de 500 m, encara que a Espanya s'han localitzat poblacions fins als 700 m d'altitud (Grand, 2006). Tant la larva com l'adult són molt sensibles a les alteracions del medi on viuen (Dommanget, 1980), motiu pel qual es requereixen mesures per garantir la conservació de les seves poblacions.

El seu període de vol és curt, de sis a deu setmanes (Cordero *et al.*, 1999), entre la segona quinzena de maig i la primera d'agost, encara que l'espècie és present fonamentalment en els mesos de juny i juliol (Dijkstra, 2006). Aquest curt període de vol, juntament amb factors vinculats a la seva etologia (alimentació a les zones boscoses properes al lloc de reproducció, activitat centrada fonamentalment al llarg del matí i hores centrals del dia, etc.) fan que es tracti d'una espècie difícil de detectar, motiu pel qual presenta una distribució poc coneguda, tot i que pot arribar a ser localment abundant (Cordero, 2000). Presenta una reduïda àrea de distribució que inclou Espanya, Portugal i el sud i el sud-est de

França. La citació més antiga d'Espanya és la d'una localitat a Sogorb (Castelló) (Navas, 1923) i, més recentment, ha estat citada a Cadis (Ferrerias, 1983; Agüero *et al.*, 1998), a Càceres (Benítez & García, 1989; Blanco & de Castro, 1995), Galícia (Cordero *et al.*, 1999; Cordero, 2000) i Àlaba (Ocharan, compers.). Les dues localitats de Catalunya pertanyen a la comarca de la Terra Alta i es troben dins del Parc Natural dels Ports.

Localitat: toll del Vidre, riu Algars, municipi d'Arnes, 31TBF6826, 555 m.

Dates: 15-VI-2007, 23-VI-2007 i 07-VII-2007.

Exemplars observats: el 15 de juny es va observar i capturar un exemplar femella que es troba dipositat al Museu Comarcal del Montsià, amb el número de registre 23.532 (fig. 1). Posteriorment, el dia 23 de juny, es van observar tres mascles i se'n va capturar un que presentava un comportament ja descrit per a l'espècie, patrullant amunt i avall d'una zona calmada del riu, a 1 m d'alçada damunt de l'aigua (Cordero *et al.*, 1999). L'espècie-

FIGURA 2. Exúvia d'una larva de *Macromia splendens* agafada al riu Algars.

men ha estat dipositat al fons del Museu Comarcal del Montsià, amb el número de registre 23.533. Finalment, el dia 7 de juliol, es va observar un exemplar mascle i es van recollir sis exúvies de larves (fig. 2), dues de les quals es troben dipositades al Museu Comarcal del Montsià, amb el número de registre 23.534.

Localitat: les Olles, riu Canaletes, municipi d'Horta de Sant Joan, 31TBF7636, 350 m.

Dates: 23-VI-2007 i 7-VII-2007.

Exemplars observats: el dia 23 de juny, riu amunt de la localitat de les Olles, es va observar un exemplar de sexe no identificat en vol. En la visita del dia 7 de juliol, es van recollir quatre exúvies (dues d'elles dipositades en el fons del Museu Comarcal del Montsià, amb el número de registre 23.535).

En totes dues localitats, els exemplars es troben en un riu de poc cabal, amb aigües amb poc corrent, amb una profunditat molt baixa i que només assoleix fondàries significatives (de més d'1,5 m) en les olles que s'han format per l'erosió del riu i que és el lloc on es localitzen les exúvies de les larves que confirmen la reproducció de l'espècie.

***Gomphus graslini* (Rambur, 1842)**

Sembla que aquesta espècie comparteix l'hàbitat amb *Macromia splendens*. És una espècie rara que es troba en rius d'aigües lèntiques i netes, d'estiatge reduït i riberes amb una abundant vegetació (Baixeras *et al.*, 2005). El seu període de vol va del maig al setembre i es troba de forma més abundant els mesos de juliol i agost (Grand, 2006). Tot i això, comparteix amb *Macromia* el desconeixement que es té de la seva biologia, ecologia i distribució.

Gomphus graslinii ocupa un territori que comprèn el sud-oest de França i la península Ibèrica. A Espanya, ha estat citat a Cadis (Ferrerias & Cano, 2004), Còrdova i Jaén (Ferrerias, 1982), Càceres (Blanco & de Castro, 1995), Salamanca, Galícia (Azpilicueta *et al.*, 2007) i Navarra (Kéry & Muñoz, 2006).

Les localitats catalanes són les següents:

Localitat: aiguabarreig del riu Algars i del riu Estrets, municipi d'Horta de Sant Joan, 31TBF7035, 400 m.

Dates: 30-VI-2007.

Exemplars observats: capturats dos exemplars mascles, dipositats en el fons del Museu Comarcal del Montsià, amb els números de registre 23.536 i 23.537.

Localitat: riuet de les Valls, municipi d'Arnes, 31TBF6826, 400 m.

Dates: 06-VII-2007.

Exemplars observats: un mascle que es troba dipositat al Museu Comarcal del Montsià, amb el número de registre 23.538.

Localitat: toll del Vidre, riu Algars, municipi d'Arnes, 31TBF6826, 555 m.

Dates: 07-VII-2007.

Exemplars observats: es van recollir nombroses exúvies (dipositades en el fons del Museu del Montsià, amb el número de registre 23.539, i es va observar un exemplar mascle.

Localitat: les Olles, riu Canaletes, municipi d'Horta de Sant Joan, 31TBF7636, 350 m.

Dates: 7-VII-2007.

Exemplars observats: es van recollir nombroses exúvies (número de registre del Museu del Montsià 23.540).

PERE LUQUE PINO* & ANTONI SERRA SORRIBES**

* Museu Comarcal del Montsià, Gran Capità, 34. E-43870 Amposta; A/e: odonats@yahoo.es

** Departament de Biologia Animal, Facultat de Biologia, Universitat de Barcelona, Avda. Diagonal, 645. A/e: aserra@ub.edu

Bibliografia

- AGÜERO, M.; HERRERA, A.F. & FERRERAS, M. 1998. Plecópteros y odonatos de la parte superior de la cuenca del río Hozgarganta. *Almoraima* 19: 241-248.
- AZPILICUETA, M.; REY, C.; DOCAMPO, F.; REY, X.C. & CORDERO, A. 2007. A preliminary study of biodiversity hotspots for odonates in Galicia, NW Spain. *Odonatologica* 36 (1): 1-12.
- BAIXERAS, J.; MICHELENA, J.M.; GONZÁLEZ, P.; OCHARAN, P.; QUIRZE, CINTA; MARCOS, M.A.; SOLER, E.; DOMINGO, J.; MONTAGUD, S.; GUTIÉRREZ, A. & ARLES, M. 2005. *Les libèl·lules de la Comunitat Valenciana*. Generalitat Valenciana. Valencia.
- BENÍTEZ, A. & GARCÍA, M. J. 1989 Datos de la biología de algunos anisópteros en la península Ibérica (Odonata, Anisoptera). *Boletín de la Asociación Española de Entomología*, 13: 195-200.
- BLANCO, I. & DE CASTRO, J. 1995. Los odonatos de la provincia de Cáceres. *Aegyptus Monografía* 13: 1-61.
- CORDERO, A.; UTZERI, C. & SANTOLAMAZZA, C. 1999. Emergence and adult behaviour of *Macromia splendens* (Pictet) in Galicia, northwest Spain (Anisoptera, Corduliidae). *Odonatologica* 28(4): 333-342.
- CORDERO, A. 2000. Distribution, habitat requirements and conservation of *Macromia splendens* Pictet (Odonata: Corduliidae) in Galicia (Northwest Spain). *International Journal of Odonatology*, 3 (1): 73-83.
- DIJKSTRA, K-D. 2006. *Field guide to the dragonflies of Britain and Europe*. British Wildlife Publishing. Gillingham.
- DOMMANGET, J. L. 1980. Vers une protection des odonates (libellules) de France. Un exemple: *Macromia Splendens* Pictet. *Cahiers Liaison O. P. I. E.*, 14: 1-4.
- FERRERAS, M. 1982. Odonatos de Sierra Morena central (Córdoba): Aspectos tannísticos. *Boletín de la Asociación Española de Entomología*, 5: 13-23.
- FERRERAS, M. 1983. Nueva cita para España de *Macromia splendens* (Pictet, 1843) (Odonata Corduliidae). *Boletín de la Asociación Española de Entomología*, 6: 395.
- FERRERAS, M. & CANO, F. J. 2004. Odonatos de cursos fluviales del parque natural Los Alcornocales (sur de España). *Boletín de la Asociación Española de Entomología*, 28 (3-4): 49-64.
- GRAND, D. 2006. *Les libellules de France, Belgique et Luxembourg*. Biotope. Mèze. Parthenope Collection.
- KÉRY, M. & MUÑOZ, S. 2006. Reconfirmation of *Gomphus graslinii*, Rambur 1842, in Navarra and *Onychogomphus costae* Selys, 1885, in Aragón in 2006 (Odonata: Gomphidae). *Boletín de la Sociedad Entomológica Aragonesa*, 39: 138.
- NAVAS, L. 1923. Excursions entomologiques de l'estiu de 1922 (2 de juny-26 de juliol). *Arxius de la Institució de Ciències de Barcelona*, 8: 1-34.
- OCHARAN, F J.; FERRERAS, M.; OCHARAN, R. & CORDERO, A. 2006a. *Gomphus graslinii* (Rambur, 1842). In: Verdu, J.R. & Galante (eds). Libro Rojo de los Invertebrados de España. Dirección General de Conservación de la Naturaleza. Ministerio de Medio Ambiente. Madrid. p. 263-264.
- OCHARAN, F J.; FERRERAS, M.; OCHARAN, R. & CORDERO, A. 2006b. *Macromia splendens* (Pictet, 1843). In: Verdu, J.R. & Galante (eds). Libro Rojo de los Invertebrados de España. Dirección General de Conservación de la Naturaleza. Ministerio de Medio Ambiente. Madrid. p. 258-259.